

ODNOSI S JAVNOŠĆU IZMEĐU STRUKE I PROFESIJE – POKUŠAJI REGULACIJE ODNOSA S JAVNOŠĆU

Božo Skoko :: Bruno Jelić

PREGLEDNI RAD / UDK 659.42(100):347.19, 659.42:061(100) / PRIMLJENO: 29.02.2012.

SAŽETAK Rad se bavi važnošću regulacije i profesionalizacije struke odnosi s javnošću, analizira ulogu strukovnih nacionalnih asocijacija u tim procesima te donosi pregled ustrojstva struke odnosi s javnošću u pojedinim državama svijeta. Autori tako uočavaju zemlje bez regulacije (npr. Italija), zemlje sa zakonskom regulativom (npr. Brazil) i zemlje koje su usvojile modele samoregulacije struke (npr. SAD i Južnoafrička Republika). Pritom ukazuju na prednosti i nedostatke pojedinih modela te njihov utjecaj na razvoj struke. Naime u državama gdje su odnosi s javnošću definirani zakonom, stručnjaci za odnose s javnošću imaju zajamčene pozicije u društvu, ali od strane javnosti mogu imati negativnu percepciju i javlja se velik broj zloporaba. Kod samoregulativnih modela veći broj stručnjaka uopće nije obuhvaćen članstvom u asocijacijama, a time ni strukovnim obvezama. A u državama gdje ne postoji jasna regulacija, omogućeno je masovno bavljenje odnosima s javnošću, ali nema kriterija za profesionalni napredak i afirmaciju. U tranzicijskim zemljama potreba za regulacijom odnosa s javnošću još uvijek nije dokraja osvijestena. Ali daljnja profesionalizacija odnosa s javnošću nedvojbeno će uvjetovati i regulaciju struke, pri čemu ključnu ulogu trebaju nositi profesionalna strukovna udruženja.

KLJUČNE RIJEČI

ODNOSI S JAVNOŠĆU, REGULACIJA, PROFESIONALIZACIJA, AKREDITACIJA, PROFESIONALNE UDRUGE

Bilješka o autorima

Božo Skoko :: Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti :: bskoko@fpzg.hr

Bruno Jelić :: student Diplomskog studija novinarstva Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu :: brjelic@yahoo.com

UVOD

Odnosi s javnošću (engl. *public relations*, PR) kao relativno mlada struka iznimno su se razvili u nekoliko posljednjih desetljeća. Promjene uloga organizacija u društvu, jačanje utjecaja medija, rastući interes za primjenjivanjem nalaza društvenih znanosti te beskonačan tijek društvenih i kulturnih promjena samo su neke od sila čije se djelovanje odražava u promjenama pojma i prakse odnosa s javnošću (Broom, 2010: 4), odnosno kako su to u radu *The Fall of Advertising and the Rise of PR* Al i Laura Ries izrazili: „Jučer je bio oklop. Danas su to zračne snage. Jučer je bilo oglašavanje. Danas su to odnosi s javnošću“ (Tomić, 2008: 12). Iako je poznato da su se odnosi s javnošću inicijalno pojavili te ključne trenutke razvoja doživjeli u SAD-u, danas različite države u kojima do jučer građani nisu imali pravo slobodnog javnog izjašnjavanja razvijaju vlastite verzije odnosa s javnošću te definiraju specifične baze znanja. Međutim pitanje koje je najvećem broju zemalja zajedničko i oko čega se vode žustre rasprave, prvenstveno na području SAD-a, jest pitanje profesionalizacije i unutar njega pitanje regulacije odnosa s javnošću. U skladu s time bitno je napraviti dvije važne distinkcije.

Prva se distinkcija tiče razlikovanja pojma „regulacije“ struke, čija su obrada i proučavanje svrha ovoga rada, od pojma „profesionalizacije“ struke, odnosno provođenja aktivnosti u svrhu osnaživanja te priznavanja struke kao definirane profesije. Certificiranje, akreditacija ili licenciranje struke u literaturi su tri najčešća termina koja se odnose na reguliranje ulaska pojedinaca u struku ili kako je to Edward Bernays slikovito opisao: „Tim se putem štiti javnost od korumpiranih i nekvalificiranih osoba koje svojim radom štete javnosti i ugledu same struke“¹.

Akreditacija, certificiranje ili pak licenciranje koje Jacque L'Etang i Magda Pieczka (2006) s druge strane nazivaju „kontrolom vlastitih granica“, označavaju samo jednu sastavnicu od nekoliko sastavnica koje je nužno ispuniti kako bi se određena struka profesionalizirala i stekla status profesije. U tom kontekstu pitanje regulacije struke definiramo kao jedno od osnovnih pitanja na koje struka u pravcu profesionalizacije treba pronaći konkretne odgovore.

Druga se distinkcija može napraviti prvenstveno radi jasnijeg razumijevanja samog postupka reguliranja struke. Naime većina izvora na tu temu uglavnom neodređeno i namsužno koristi pojmove „certificiranje“, „akreditiranje“ i „licenciranje“ odnosa s javnošću. Iako je njihova uporaba u velikom dijelu radova poistovjećena te se njima označavaju aktivnosti usmjerene k unapređenju i zaštiti struke, osnovna razlika između navedenih pojmova leži u činjenici da certifikaciju ili akreditaciju najčešće može provesti i provodi profesionalno tijelo u struci (primjeri SAD-a, Kanade, JAR-a, Australije), dok je za licenciranje najčešće potrebna intervencija i nadzor države (primjer Brazila). Dakle pojmovi „certificiranje“ i „akreditiranje“ odnosa s javnošću odnose se na samoregulaciju, a pojam „licenciranje“ odnosa s javnošću na vanjsku regulaciju.

¹ http://www.prmuseum.com/bernavs/bernavs_1990.html (12.08.2011.)

Pozicija struke naspram statusa profesije

Općeprihvaćena je činjenica da regulacija odnosa s javnošću predstavlja jedan od osnovnih kodača koji pokreću profesionalizaciju. Međutim ona nije jedini uvjet koji je u postupku profesionalizacije bitno zadovoljiti. Kako se postupak regulacije izravno odražava na profesionalizaciju struke, pronalazimo još u razmišljanjima „oca“ odnosa s javnošću Edwarda L. Bernaysa, čija su trajna briga i opsesija bili upravo licenciranje i regulacija odnosa s javnošću. Cjelokupno načelo profesionalizma i njegova uspostavljanja kroz reputaciju struke kao kredibilne, efektivne i autoritativne Bernays je zapravo temeljio na načelu zakonske regulacije i licenciranja praktičara odnosa s javnošću (Meintjes i Niemann-Struweg, 2009: 1). Bernays je još 1953. godine istaknuo kako su u cijeloj povijesti profesija bili nužni standardi i kriteriji licenciranja te kodeksi etike da bi se isključilo one koji nisu valjano kvalificirani. Bernays je istu tezu ponovio i 30 godina poslije: „Moramo postići da te riječi, odnosi s javnošću, budu zakonski definirane, s licenciranjem i registriranjem djelatnika, kao u slučaju odvjetnika, liječnika i drugih stručnjaka. Danas je izraz „odnosi s javnošću“ u javnoj domeni i svatko ga može – mnogi bez obrazovanja, stručne obuke ili etičkog ponašanja – koristiti da opišu ono što tvrde da čine“ (Broom, 2010: 137-138). Takve aktivnosti Bernays je definirao primarnim razlogom narušavanja pozicije odnosa s javnošću, jer je struka prema njemu trpjela zbog „šarlatana“ i nekompetentnih osoba unutar svojih redova. Isticao je da regulativni „status quo“ odnose s javnošću ne ostavlja ranjivima samo zbog prakse slabo obrazovanih i ponekad antisocijalnih pojedinaca, već narušava i legitimnost kvalificiranih praktičara koji su dugo i mukotrpno radili kako bi postigli visoke standarde primjerene tom polju. Prema Bernaysu djelatnici u odnosima s javnošću ne uživaju status i odgovornost cijjenjenih profesija poput prava ili medicine. Takve profesije zahtijevaju dodatnu edukaciju i izvan osnovne baze znanja te naglašavaju poseban režim obrazovanja potreban za zadovoljavanje profesionalnih kriterija. Slični standardi u odnosima s javnošću prema Bernaysu ne postoje, a ponajprije bi se omogućili postojanjem prakse licenciranja struke.² Ovdje se u skladu s gore navedenim napomenama mora reći da ono što Bernays naglašava – licenciranje te uvažavanje etičkog kodeksa – ne označava automatsko prebacivanje odnosa s javnošću s pozicije struke na status profesije.

Naime upravo je pozicija i definicija profesije u odnosima s javnošću izazvala mnogo debata o tome što ona točno predstavlja te koji su uvjeti potrebni za njezino ispunjavanje (Hornaman, 2000). Ilse Niemann-Struweg i Corné Meintjes (2008: 224) ističu kako je većina diskusija o profesionalizaciji polja, kao i o utvrđivanju točnih značenja profesije, bila predmetom studija 80-ih i 90-ih godina prošlog stoljeća, dok se to pitanje uz iznimku nekolicine radova u novom mileniju značajno marginalizira. Međutim analizirajući većinu dostupne literature posvećene toj tematici, Lisa Hornaman (2000) te Zulhamri Abdullah i Terry Threadgold (2008) potvrđuju kako odnosi s javnošću još nisu stekli status profesije. S druge strane prema pregledu koji je napravio Hornaman (2000: 7) samo je jedan autor tvrdio da su odnosi s javnošću formirana profesija zbog esencijalne funkcije stvaranja veza te korištenja znanja iz psihologije, sociologije i ostalih znanosti u svrhu utjecaja i služenja javnom interesu te zbog činjenice kako udruženje PRSA (Public Relations Society of America) već raspolaze kompaktnom bazom znanja i Kodeksom profesionalnih standarda, što debatu o odnosima s javnošću kao profesiji šalje u ropotarnicu povijesti.

² http://www.prmuseum.com/bernays/bernays_1990.html (12.08.2011.)

U raspravi o tome koje su komponente nužne za ispunjavanje uvjeta profesije ponajviše pridonosi Frank Winston Wylie (1994) s obrazložene četiri karakteristike profesije koje uključuju: dobro definirano tijelo ili bazu znanja, diplomu standardiziranog diplomskog studija, ispitivanje i certificiranje od strane države te nadzor nad profesijom od strane državnog tijela s ovlastima provođenja sankcija. Ti se kriteriji, od kojih odnosi s javnošću ispunjavaju samo prvi, najčešće uzimaju kao zajednički svim „pravim profesijama“ – primjerice pravu i medicinu. Wylie (1994) također dodaje kako odnosi s javnošću neće postići status profesije samoproglašenjem, već ispunjavanjem zadanih i unaprijed utvrđenih koraka koji takav status omogućavaju. Ono što se na osnovi proučavanja opširnijeg broja stajališta može zaključiti jest da sam postupak točnog definiranja komponenti koje zadovoljavaju status profesije varira od autora do autora. Tim slijedom možemo doći do brojke od minimalno četiri ključne stavke do maksimalnih deset ključnih stavki koje bi odnosi s javnošću trebali ispuniti kako bi osigurali zvanje profesije. Hornaman (2000: 15-16) je pokušao objediniti najčešće korištene komponente potrebne za ispunjavanje statusa profesije:

- >postojanje etičkog kodeksa i profesionalnih normi,
- >posvećenost služenju javnom interesu i društvenoj odgovornosti,
- >postojanje tijela / baze znanja,
- >postojanje specijaliziranog i standardiziranog obrazovnog sustava koji uključuje poslijediplomski studij,
- >postojanje tehničkih i istraživačkih vještina,
- >pružanje jedinstvene usluge organizacijama i zajednici,
- >članstvo u profesionalnim organizacijama (udrugama),
- >autonomija i mogućnost slobodnog odlučivanja unutar organizacije.

U navedenih osam kriterija često se dodaju još dva kriterija: regulacija od strane države nakon završetka diplomskog studija te državni nadzor i mogućnost državne regulacije u smislu provođenja sankcija. No kako Hornaman (2000: 17) naglašava, dok god autori ne dogovore i ne postignu konsenzus oko toga koji su sve kriteriji potrebni za podizanje struke na razinu profesije, do toga trenutka neće biti moguće napraviti nikakav značajniji iskorak. Upravo su nedostatak suglasja među članovima struke uz manjak znanstvenih studija i ugleda u poslovnim krugovima Meintjes i Niemann-Struweg (2009: 5) istaknuli kao najočitije i primarne probleme struke. Bey-Ling Sha (2011: 188) pak ističe da unatoč promjeni i poboljšanju profesionalne pozicije struke – zahvaljujući opsežnijoj bazi znanja, snažnijoj standardizaciji obrazovanja te unapređenju etičkih kodeksa – dominantan problem još uvijek predstavlja to da sama praksa odnosa s javnošću nije doživjela nikakvu značajniju promjenu u posljednjih pola stoljeća.

Uloga profesionalnih asocijacija u profesionalizaciji struke

Jačanje profesionalnih udruga ili asocijacija odražava ozbiljna nastojanja mnogih djelatnika da struci učvrste status i unaprijede joj kompetentnost. Profesionalne udruge postoje uglavnom u svim državama gdje su odnosi s javnošću barem malo ozbiljnije zaživjeli kao struka. Njihovo članstvo, odnosno broj uključenih profesionalaca koji se bave odnosima s javnošću varira od zemlje do zemlje. Nerijetko predstavljaju samo mali dio svojih dje-

latnika koji rade na području odnosa s javnošću, ali ostvaruju znatan utjecaj u javnosti putem publikacija, konferencija, seminara, programa nagrađivanja te općim zagovaranjem djelatnosti (Broom, 2010: 120). Alison Theaker (2007: 84) na primjeru Instituta za odnose s javnošću u Velikoj Britaniji te profesionalnih asocijacija u Europi i SAD-u pokazuje kako je njihov glavni cilj osigurati profesionalnu strukturu za praksu odnosa s javnošću te povećati sposobnost i status članova kao profesionalnih stručnjaka. Gene van Heerden (2004: 89) profesionalne asocijacije definira kao predstavništva praktičara kojima je cilj predstaviti njihov trud i postignuća u svrhu podizanja statusa i unaprjeđenja kompetencije struke u cjelini. Važnošću i utjecajem profesionalnih asocijacija bave se i sociološke studije profesija, pa tako Michael Haralambos i Martin Holborn (2002: 61) navode: „Stručnost i profesionalizam se definiraju kao strategija kojom se kontrolira jedno zanimanje pri čemu kolege stvaraju sustav samouprave. Zanimanje se kontrolira prvenstveno u interesu njihovih članova. Iz te perspektive može se reći da profesionalizam uključuje postojanje udruge koja kontrolira ponašanje vlastitih članova u onim aspektima koji se definiraju kao relevantni za kolektivne interese profesije (...) te na taj način održavaju sliku koju projiciraju o sebi“.

S obzirom na to da se brzo razvijaju, odnosi s javnošću u određenom broju zemalja već se nalaze pred nekoliko izrazito važnih pitanja. Pitanje o biranju „puta“ kojim će se struka razvijati svakako je ključno. Uloga profesionalnih asocijacija u tom će se pogledu svesti na izbor između samoregulacije ili zakonske regulacije od strane države, ili pak težiti tome da se izbjegne bilo kakav oblik regulacije nametnut izvana (Meintjes i Niemann-Struweg, 2009). Iako su prema Alanu Freitagu i Ashli Quesinberry Stokes (2009) profesionalne asocijacije u tranzicijskim zemljama odigrale važnu ulogu u postupku profesionalizacije struke, u svrhu lakšeg spoznavanja uloge koju profesionalne asocijacije u procesu profesionalizacije trebaju nositi, moramo shvatiti da se u današnjem svijetu razvija veći broj uvjeta koji ne potječu iz sfere u kojoj praktičari rade, ali imaju snažan utjecaj na način na koji su se praktičari dužni ponašati. Takvi se uvjeti dijele na: napretke u tehnologiji, deregulaciju i konkurenciju u globalnom kontekstu te izražen cinizam među članovima o motivima i ponašanjima administratora profesionalnih tijela (Meintjes i Niemann-Struweg, 2009: 3).

Prema studiji Abdullaha i Threadgolda (2008) formiranje nezavisne profesionalne asocijacije najvažniji je faktor za zdravlje i vitalnost struke. Ukoliko postoji namjera da plan regulacije struke uspije, snaga i vodstvo profesionalne asocijacije odigrat će nezamjenjivu ulogu u njegovu provođenju. Međutim da bi se takvi uvjeti ispunili i održali, profesionalna asocijacija mora ispunjavati sljedeće aktivnosti:

- >informirati i educirati članove o najnovijim svjetskim praksama i iskustvima strateške komunikacije,
- >primijeniti standardizirane i univerzalne procedure u svrhu akreditiranja,
- >pridržavati se standarda prihvaćenih od strane najboljih svjetskih praktičara,
- >razviti, održavati i poticati međunarodnu suradnju između profesionalnih asocijacija,
- >poticati implementaciju programa u svrhu kontinuiranog profesionalnog razvoja članova,
- >osmisliti, provoditi i upravljati etičkim kodeksima i procedurama,

- >omogućiti značajne beneficije dostupne svim akreditiranim članovima,
- >nadzirati certifikaciju praktičara i razvoj edukativnih programa.

Prije donošenja odluke o budućem obliku regulacije treba imati u vidu navode Sergeia Golitsinskog (2000: 11). On ističe kako istraživači/teoretičari i praktičari često dolaze do usuglašenih stajališta oko toga da je praksa odnosa s javnošću sociološki, kulturno te geopolitički specifična. Upravo se zato javlja logika da unutar različitih zemalja različiti problemi odnosa s javnošću zahtijevaju različita rješenja. U tom kontekstu Angela Marie Fisher (2010: 323) upozorava kako zemlje, regije i grupe definiraju te prilagođavaju odnose s javnošću lokalnim uvjetima, prvenstveno na temelju utjecaja kulturnih, političkih, ekonomskih i medijskih čimbenika. U obzir se također mora uzeti činjenica da američki model odnosa s javnošću više nije jedini svjetski model (Golitsinski, 2000: 3). Neutemeljeno povodenje za američkim primjerom zbog dominacije američke literature moglo bi se pokazati uzaludnim bez unaprijed provedenih analiza. S druge strane uzmemo li u obzir da u većini zemalja koje danas raspolažu sa zakonski reguliranom strukom postoji povijest vojnih režima u kojima su odluke o zakonskoj regulaciji obično i donesene, kao alternativa ostatku zemalja svijeta najčešće se iznosi primjer britanskog CIPR-a (Chartered Institute for Public Relations) te se ističe nužno osnaživanje profesionalnih asocijacija do one razine u kojoj bi vlada pojedinih država asocijacijama davala širok krug ovlasti za uvođenje standarda profesionalnosti u cjelokupnom polju.

OBLICI REGULIRANJA ODNOSA S JAVNOŠĆU U SVIJETU

Ispunjavanje svakog od gore spomenutih kriterija uvelike pridonosi razvoju odnosa s javnošću i skraćuje put k statusu profesije. Međutim mi se u ovome radu želimo ograničiti samo na regulaciju kao važan čimbenik u tom procesu. Pritom se ne želimo upuštati u uzročno-posljedične analize, odnosno uvjetovanost stanja u pojedinim državama društvenim, političkim i kulturalnim okruženjem, što iziskuje posebnu analizu.

Uvid u sadašnje stanje struke i načine na koji je regulirana u pojedinim zemljama najjasnije očitava treće izdanje priručnika *The Global Public Relations Handbook* (2009), urednika Krishnamurthya Sriramesha i Dejana Verčića, u kojem se po kontinentima prikazuju osnovna obilježja razvoja struke, kao i neke značajke pitanja regulacije. Kompleksnosti pitanja regulacije znatno pridonosi nedostatak cjelovitih podataka o regulativnim aktivnostima u pojedinim dijelovima svijeta, kao što je primjerice Afrika, gdje vlada simboličan manjak ili s druge strane višak informacija od kojih su mnoge konfliktne, nepouzdana, odnosno mnoge zbunjuju. Europski kontinent s druge strane nudi cijeli spektar različitosti za koji se može reći da je prvenstveno uzrokovan političkom podjelom Europe i nasljedstvom tih podjela, ali i svrhama u koje su odjeli za komunikacije do početka 90-ih godina prošlog stoljeća bili korišteni (Sriramesh i Verčić, 2009).

Slična ili ista situacija je i u Aziji. Istraživači koji se bave tom temom često su navodili manjak istraživanja specifičnih za prostor Azije. Sriramesh o Aziji govori kao o „tihom kontinentu“, pritom misleći na limitiranu i neadekvatnu količinu istraživanja (Fitch, 2009: 18).

S obzirom na informacije koje su cjelovite te koje su dobivene istraživanjem i internih i eksternih faktora uspjeli smo doći do nekih okvirnih zaključaka.

Promatrajući struku u globalnim okvirima, najgrublja regulatorna podjela sadržavala bi tri oblika: (1) Države u kojima su odnosi s javnošću zakonski regulirani i države s prijedlogom zakona o regulaciji odnosa s javnošću, (2) Države s opcijom samoreguliranja/akreditiranja članstva te (3) Države bez ikakve regulacije.

Tablica 1. Države u kojima su odnosi s javnošću zakonski regulirani i države s prijedlogom zakona o regulaciji odnosa s javnošću

Država	Profesionalna asocijacija i godina osnivanja	Godina donošenja zakona o regulaciji
Brazil	Associacao Brasileira de Relacoes Publicos (ABRP), 1954.	1967.
Panama	Colegio de Relacionistas Publicos de Panama, 1958.	1980.
Nigerija	Nigerian Institute of Public Relations (NIPR), 1963.	1990.
Peru	Colegio Profesional de Relacionistas Publicos del Peru, 2004.	2005.
Venezuela	Colegio de Relacionistas Publicos de Venezuela, 1956.	2007.
Puerto Rico	Asociacion de Relacionistas Profesionales de Puerto Rico, 1970.	2008.
Kenija	Public Relations Society of Kenya (PRSK), 1971.	2000.; 2010.

Kada je riječ o zakonski reguliranim odnosima s javnošću, najreprezentativniji svjetski primjer svakako je Brazil. Brazil je prva zemlja koja je putem Nacionalnog kongresa i Federalnog zakona 5.377 iz 1967. godine usvojila zakonsku regulaciju profesionalne prakse odnosa s javnošću (Molleda i dr., 2003). Kao primaran razlog donošenja zakona od strane tadašnjeg vladajućeg vojnog režima ističu se kontrola i zaštita komunikacija. Tim se činom uspostavio skup pravila, sankcija i specifičnih parametara kao uvjet za prakticiranje profesije, što u to vrijeme nije bila uobičajena praksa za prostor Južne Amerike. Iako se taj zakon održao gotovo trideset godina, XV. Kongres profesionalne brazilske asocijacije ABRP 1998. godine obilježen je iznošenjem prijedloga za redefiniranjem članaka 1. i 2., kojima se regulirala praksa odnosa s javnošću (Molleda i Athaydes, 2003). Zaključci doneseni u prilog takvu stajalištu naglašavali su nedovoljno preciznu zakonsku definiciju koncepta i tipova aktivnosti odnosa s javnošću, koji su se tijekom vremena manifestirali kroz nedostatak legitimnosti profesije na društvenoj razini. Prijedlozi proizašli iz debata o rješavanju tih problema kretali su se od potpunog poništavanja Zakona do zadržavanja Zakona u prvotno donesenom obliku. Iako se Zakon koji je posljednjih četrdeset godina kočio umjesto unapređivao praksu odnosa s javnošću još uvijek nastoji redefinirati, pa čak i ukinuti, za ostatak prostora Južne Amerike u odnosu na Brazil primjećuje se paradoks da tijekom posljednjeg desetljeća zemlje poput Venezuele i Puerto Rica uspješno rade na pokušajima uvođenja zakonske regulacije u struku (Sriramesh i Verčić, 2009: 720).

Nigerijski model regulacije s druge se strane djelomično razlikuje od zakonski reguliranih odnosa s javnošću na području Južne Amerike, pa ga se tako početnim definicijama

uspoređuje s britanskim institutom Chartered Institute for Public Relations (CIPR). Više od četrdeset godina nakon što su zaživjeli odnosi s javnošću, 1990. godine Nigerija je dala pravnu podršku institutu Nigerian Institut for Public Relations (NIPR) u obliku „Acta 16“, kao jedinom profesionalnom i regulatornom tijelu zaduženom za primanja praktičara te postavljanja novih standarda profesije.³ Iako je nigerijski model usporediv s britanskim zato što se profesionalnoj asocijaciji pridaje oznaka „Chartered“, osnovna je razlika u tomu što je svako prakticiranje odnosa s javnošću izvan onog koji svojim certifikatom NIPR dopušta – ilegalno te po tome kažnjivo zakonom. U Velikoj Britaniji s druge strane pod CIPR potpada tek petina od cjelokupnog broja praktičara u zemlji. Problem s kojim se zakonski određena profesija u Nigeriji danas susreće nije pravno-terminološke prirode kao onaj u Brazilu, već je rezultat manjka resursa i sredstava kojima bi se omogućilo kvalitetno nadziranje preko šest tisuća registriranih članova (Sriramesh i Verčić, 2009: 292-293).

Tablica 2. Države s opcijom samoreguliranja/akreditiranja članstva

Država	Profesionalna asocijacija i godina osnivanja	Okviran br. članova asocijacije	Naziv akreditacijskog programa i broj akreditiranih članova	Okviran br. djelatnika u struci
SAD	Public Relations Society of America (PRSA), 1948.	20.000	Accredited in Public Relations (APR), 5.000	200.000 -250.000
Kanada	Canadian Public Relations Society (CPRS), 1956.	2.000	APR, 487	36.800
Australija	Public Relations Institute of Australia (PRIA), 1949.	2.850	PRIA university degree accreditation program, 20% od broja članova Instituta	14.000
Velika Britanija	Chartered Institute of Public Relations (CIPR), 1948.; 2005.	9.500	CIPR accreditation, svi članovi su akreditirani	48.000 -55.000
JAR	Public Relations Institute of South Africa (PRISA), 1957.	4.000 (od čega su ¾ studenti)	APR, 130	10.000
Novi Zeland	Public Relations Institute of New Zeland (PRINZ), 1954.	700	APR, 120	5.000
Singapur	Institute of Public Relations of Singapore (IPRS), 1970.	500	APR, 59	3.000

Problem regulacije struke posebno je istaknut u zemljama Zapada pa se tako pitanje regulacije u SAD-u u kojem ne postoji sustav licenciranja naziva „Ahilovom petom“ te se drži kao osnovni uzrok neuspjeha u dostizanju ranga profesije (usp. Collins i Zoch, 2002,

³ Usp. www.nipr-ng.org (Nigerian Institute of Public Relations).

prema Sriramesh i Verčić, 2009: 645). Društvo Canadian Public Relations Society (CPRS) s druge strane više je puta u svojoj povijesti razmatralo opciju obveznog licenciranja struke. Krajem 1980-ih godina kanadski su praktičari uložili izniman trud u istraživanje takve mogućnosti, međutim recesija početkom 1990-ih godina i nezainteresiranost u Kanadi prisutnog IABC-a (International Association of Business Communicators), koji raspolaže sa znatno nižim kriterijima članstva od onih koje je CPRS namjeravao uvesti, ističu se kao glavni razlozi zaustavljanja programa licenciranja koji do danas nije pokrenut. Izuzev Australije i Velike Britanije, u tablici navedeni „APR model“ akreditiranja zastupljen je i primijenjen u većem broju zemalja engleskoga govornog područja. Gana, Zimbabve i Cipar kroz profesionalne asocijacije također pružaju mogućnost akreditiranja članova, međutim ti akreditacijski modeli prema dostupnim informacijama nisu istovjetni s onim APR-a. Velika Britanija u odnosu na ostale zemlje, kao što je već spomenuto, ima specifičniji sistem regulacije struke. Od početka 1950-ih pa do kraja 20. stoljeća britanski su PR-ovci raspravljali o visini kvalifikacija i kriterijima članstva potrebnim za ulazak u tadašnji Institut for Public Relations (IPR). Značajan iskorak u tom pogledu na snagu je stupio 2005. godine dodjeljivanjem statusa „Chartered“ tadašnjem IPR-u, koji u Velikoj Britaniji uključuje priznanje od strane Vlade, putem grupe kraljičinih savjetnika – Privy Councila. Iako se CIPR percipira kao pokretač standarda i profesionalizacije struke, nedovoljna jurisdikcija nad različitim fragmentima industrije onemogućava mu dostizanje društvenog priznanja i očekivanog statusa. Nemogućnost kontrole granica struke najbolje demonstriraju velike brojke praktičara izvan Instituta koji ne podliježu njegovim utvrđenim kriterijima. (Sriramesh i Verčić, 2009: 387-388). Valin (2005., prema Meintjes i Niemann-Struweg, 2009) dodaje kako je jedan od najvećih problema profesionalnih asocijacija izrazito malen broj praktičara odnosa s javnošću koji se odlučuju za njihovo članstvo. Naime procjenjuje se da u prosjeku samo 10% od ukupnog broja djelatnika u struci ima članstvo u profesionalnoj asocijaciji, dok je broj onih koji su pristupili procesu službene akreditacije još manji.

Tablica 3. Države bez regulacije

Država	Profesionalna asocijacija i godina osnivanja	Okviran broj članova asocijacije	Okviran broj djelatnika u struci
Norveška	Norwegian Communications Association (NCA), 1949.	2600	4.000
Italija	Federazione Relazioni Pubbliche Italiana (FERPI), 1970.	1200	70.000-100.000

Ako prihvatimo tvrdnju Dennisa Wilcoxa (2006) da se odnosi s javnošću u profesionalnom smislu prakticiraju u 70 zemalja svijeta, koje broje ukupno 200 različitih društava i asocijacija, možemo pretpostaviti kako najveći broj zemalja pogotovo na prostorima jugoistočne Europe, Afrike i Azije nije primijenio nikakav oblik regulacije. Iz praktičnih razloga unutar dane tablice postavljeni su reprezentativni primjeri nereguliranih zemalja kojima se pokazuje disproporcionalnost u broju članova asocijacija i djelatnika u struci te potvrđuje teza koliko pozadinski čimbenici poput politike, ekonomije, geografije, demo-

grafije i kulture mogu utjecati na njezin razvoj i formiranje. Prema Sriramesh i Verčić (2009: 432-433) pozitivan primjer pozicije struke pronalazi se u Norveškoj. Podaci Nacionalnog izvješća o aktivnosti struke u Norveškoj pokazuju da ona trenutačno broji više od 2.600 članova profesionalne asocijacije Norwegian Communications Association (NCA), što je dovodi u poziciju da su gotovo dvije trećine osoba uključenih u rad odnosa s javnošću članovi profesionalne asocijacije. Takvi uvjeti navode na zaključak kako se neovisno o statusu odnosa s javnošću kao otvorene struke u norveškom slučaju može slobodno govoriti o njihovom priznanju kao afirmirane profesije. Talijanski je primjer upravo suprotan, zato što struka u Italiji ima veliki broj djelatnika među kojima ne postoje jasno utvrđene distinkcije. Također unatoč velikom broju članova struke profesionalna asocijacija FERPI (Federazione Relazioni Pubbliche Italiana) ima izrazito malen broj članova što dodatno erodira status i poziciju struke u toj zemlji. Tako Valentini (2010: 6) navodi kako javnost u Italiji „odnose s javnošću percipira kao struku koja udumljuje specijaliste iz različitih profesija u potrazi za drugom šansom“. Upravo je Bernays upozoravao da struka ne smije postati određite za propale odvjetnike, nezaposlene brokere i ljude iz drugih područja djelatnosti, kojima se nepostojanjem licencije praksa odnosa s javnošću pruža na dlanu.⁴

Rasprava – kojim putem krenuti?

Imajući u vidu različite oblike regulacije ili odsutnost regulacije, možemo postaviti sljedeće pitanje: Koje su prednosti i mane koje nastupaju uspostavljanjem regulativnog statusa te kako struka i pripadnici struke mogu profitirati njegovim prihvaćanjem? Odgovor na to pitanje i slična pitanja još je 80-ih godina prošlog stoljeća u SAD-u pokrenuo niz kontroverznih rasprava. Rasprave pokrenute unutar časopisa *Public Relations Review* 1986. godine postavile su temelje za današnje debate o tome trebaju li odnosima s javnošću regulacija i licencije. Upravo se brazilski sustav licenciranja prema Molledi i Athaydesu (2003) navodi kao ozbiljan razlog koji je doveo do nastanka i razvoja sustava regulacija i licenciranja, odnosno Brazil se, kako ga Fisher (2010: 321) definira, „uzimao i još uvijek uzima kao testna zona zakonske regulacije struke“. Međutim brazilski primjer regulacije do sada je često izazivao i najviše polemika.

Percepcijom zakona i licencija od strane zaposlenika u struci u svojim istraživanjima bavili su se Molleda i Athaydes (2003: 277), pokazavši da većina ispitanika zakonsku regulaciju smatra potrebnom, prvenstveno iz razloga neutraliziranja dominantnog problema – prakticiranja odnosa s javnošću od strane onih koji za takve aktivnosti nemaju potrebnu licenciju te adekvatnu razinu znanja. Zagovornici licenciranja naglasili su kako se zaštitom industrije putem licenciranja osnažuje i legitimira pozicija profesije te samim time stvara dodatna vrijednost profesionalcima u njezinim redovima. Kritičari su s druge strane istaknuli neučinkovitost takve regulacije upravo zbog postojanja većeg broja nekvalificiranih osoba iz drugih profesija koje u Brazilu nisu predmetom penalizacije. Ono oko čega su se obje strane složile, uključivalo je primjenu snažnije kontrole nad osobama u „event managementu“, koji sebe nazivaju praktičarima odnosa s javnošću, a za takvo što nemaju potrebne razine naobrazbe, zatim stvaranja bolje promocije akademskih napredaka među praktičarima radi uspostavljanja snažnijeg kredibiliteta te osnaživanja kontrolnih federalnih i regionalnih vijeća. Provedeno istraživanje prikazalo je sustav

⁴ http://www.prmuseum.com/bernays/bernays_1990.html (12.08.2011.)

licenciranja u odnosima s javnošću prihvaćenim i podržanim od strane većine ispitanika, međutim Fisher (2010) ističe da javnost i društvo unatoč Vladinu priznanju odnosa s javnošću kao profesije još uvijek nisu u potpunosti priznali njihovu legitimnost. Takva se stajališta ponajviše pripisuju uvjetima vojne i Vladine kontrole komunikacija u kojima je zakon o odnosima s javnošću prvotno donesen. U mnogim zemljama u razvoju, u Brazilu pogotovo, odnosi s javnošću vlast stavljaju daleko ispred ostalih javnosti. Rezultat sličnih sprega odnosa s javnošću i vlasti uvelike utječe na negativan imidž profesije u očima javnosti (Taylor i Kent, 1999).

Zbog toga američka autorica Angela Marie Fisher (2010: 327-328) smatra kako u nastojanju za što jasnijim definiranjem i pozicioniranjem profesije brazilski sustav licenciranja potencijalno nanosi više štete nego koristi. Navodi kako najveći broj osoba zaposlenih u odnosima s javnošću ne raspolaže zakonski određenom licencijom. Većina praktičara za poslove odnosa s javnošću koristi cijeli spektar različitih naziva kako bi izbjegli kazne od strane države. Osobe koje u svojem radu koriste zakonski određenu titulu odnosa s javnošću te oni koji ispunjavaju zakonom utvrđene uvjete u cijelom području profesionalnih komunikatora Brazila zauzimaju tek 15,4%. Takva porazna statistika objašnjava se brazilskom lokalnom praksom poznatijom kao „Jeitinho Brasileiro“ (u slobodnom prijevodu „brazilskim načinom/putem“). Svrha takva naziva označava put izvan zakona kojim osobe jednostavnim redefiniranjem termina odnosa s javnošću mogu prakticirati poslove neposredno vezane uz samu profesiju. Znatno dio ispitanika prema Fisher (2010) licenciju smatra isključivo Vladinim načinom da dođe do sredstava onih koji su je dužni posjedovati te da neovisno o sustavu licenciranja odnosi s javnošću još uvijek ne uživaju status kakav imaju druge profesije. Ipak, kao pozitivnu stranu takvog oblika regulacije istraživa-nje pokazuje da 66% praktičara u brazilskim odnosima s javnošću zauzima menadžerske pozicije, nasuprot primjerima SAD-a i većine država Zapada gdje su odnosi s javnošću većinski tehnička disciplina u kojoj su žene znatno manje plaćene od svojih muških kolega. Međutim imajući i to u vidu, ne smijemo zanemariti činjenicu kako stručnjaci u odnosima s javnošću sve više počinju zauzimati menadžerske funkcije i u drugim dijelovima svijeta, bez ikakve zakonske regulacije ili državnog pritiska, već isključivo na temelju tržišnih potreba i važnosti struke.

Očito je da je Sriramesh (2009) u pravu kada tvrdi da na odnose s javnošću posebno snažan utjecaj ima kultura kao posljedica političkog sustava, ekonomije, medijskog sustava i drugih čimbenika. To potvrđuje i Fisher (2010: 323) na primjeru SAD-a ističući da „američka Vlada iz potrebe zaštite slobode govora utemeljene Prvim amandmanom Ustava, odnose s javnošću zakonski ne regulira“. Takvo stajalište autorice dijeli većina američkih praktičara koji se protivne nametanju oštrijih oblika regulacije struke. U tom kontekstu Michael G. Parkinson i Marie L. Parkinson (2003) objavili su studiju koja se bavi razlozima nepostojanja sustava licenciranja u američkim odnosima s javnošću. Kao osnovne razloge odbijanja sustava licenciranja navode četiri stavke: protekcionizam, strah od zloupotrebe odgovornosti, problem pravne definicije odnosa s javnošću i vjerovanje da licenciranje narušava ustavnost Prvog amandmana. Budući da upravo četvrti argument ujedno predstavlja i najsnažniji argument, Parkinson i Parkinson (2003: 139-143) to vjerovanje drže u potpunosti pogrešnim te ga nazivaju neutemeljenim, odnosno izmišljenim, jer osobe koje

tumače zakone o komunikacijama pogrešno vjeruju da je Vlada dužna štiti slobodu komunikacija u smislu potpune zabrane svih oblika restrikcija, regulacija i licencija na komunikacije, dodajući da bi baš američkoj Vladi bilo u interesu da uvođenjem regulacije zaštiti javnost od nekompetentnih i nepoštenih praktičara odnosa s javnošću. Budući da američka stručna javnost odnose s javnošću interpretira i kao „umjetnost“ i „vještinu“, mnogi drže nepraktičnim nametati bilo kakve regule na takve temelje struke te time ograničavati kreativnost.

Za razliku od Brazila i SAD-a talijanska profesionalna asocijacija FERPI tek je prije nekoliko godina uputila zahtjev u parlament za nadzor nad strukom po uzoru na britanski CIPR. Chiara Valentini (2009) naglašava probleme i zabrinutost praktičara u Italiji postojećim stanjem, ističući nizak status struke u radnim okruženjima. Naime ispitanici u njezinu istraživanju pokazali su kako im nedostatak profesionalnog kredibiliteta i legitimnosti predstavlja snažnu barijeru u daljnjem profesionalnom napretku. Kao osnovni razlog takvom stanju navode se neprecizna i polovična tumačenja točne funkcije odnosa s javnošću, u prvom redu prouzrokovana nepostojanjem ozbiljne regulacije koja bi pojedince u sličnim konzultantskim aktivnostima spriječila da se nazivaju profesionalcima u odnosima s javnošću. Valentini (2009) napominje kako se u Italiji poduzimaju ozbiljni napor u smjeru educiranja javnosti o točnoj uporabi termina „odnosi s javnošću“, zato što se na talijanskom primjeru on u velikoj mjeri odnosi na promotore klubova s čijim se poslom ponekad paradoksalno poistovjećuju neke od najboljih i najizvršnijih praksi struke.

Odnosi s javnošću u Italiji bili su dodatno opterećeni skandalom „Mani Pulite“ (u slobodnom prijevodu „čiste ruke“) iz 1992. (usp. Falconi i Kodilja, 2004, prema Valentini, 2009). Taj je skandal imao izrazito negativan utjecaj na reputaciju odnosa s javnošću zato što je uključivao nekoliko visoko pozicioniranih članova struke umiješanih u ilegalne političko-medijske aktivnosti. Gledano na globalnoj razini, skandal „Mani Pulite“ dogodio se iste godine kada i slučaj „Hilla i Knowltona“ u SAD-u, za koji se tvrdilo da je u to vrijeme uništio reputaciju cjelokupne industrije odnosa s javnošću (Huang, 2001: 259). Stručnjaci u Italiji i SAD-u složili su se kako su profesionalne asocijacije u slučajevima kršenja etičkog kodeksa gotovo potpuno nemoćne, ističući da je mogućnost primjene ozbiljnih sankcija izrazito ograničena. Američki su stručnjaci na osnovi takvih stajališta proveli istraživanje prema kojem se pokazalo da većina praktičara odnosa s javnošću u SAD-u smatra kako neprimjereno postupanje i kršenje etičkog kodeksa nije „stvar koja ugrožava karijeru“ zato što je američka profesionalna asocijacija (PRSA) volonterska organizacija, a djelatnici u odnosima s javnošću nisu dužni posjedovati licenciju kako bi bili dio struke. Naglasili su da praktičari učestalo krše etički kodeks društva PRSA jer nemaju straha od ozbiljnog kažnjavanja (Huang, 2001: 259). Valentini (2009) na primjeru Italije ističe da većina praktičara nisu članovi profesionalne organizacije te se stoga nisu dužni prilagođavati etičkom kodeksu. Situaciju dodatno pogoršava nepostojanje nikakve izvanjske institucije koja bi pratila rad i aktivnost praktičara, ali i sankcionirala neetična djelovanja, za razliku od prije spomenutih federalnih i regionalnih tijela koja u brazilskom sustavu licenciranja pokreću pravne akcije protiv onih koji provode neprimjerene aktivnosti (Molleda i Athaydes, 2003). U tome svjetlu Valentini (2009) zaključuje kako i članovi profesionalnih tijela mogu slobodno provoditi neetične radnje zato što je najgori scenarij njihovo izbacivanje iz profesionalnih tijela, ali

ne i zabrana prakticanja odnosa s javnošću. Svjesni koliko negativno takve radnje mogu utjecati na kredibilitet i profesionalnost cjelokupne industrije, talijanski su praktičari većinski uvjereni da bi im snažnija regulacija mogla biti od velike pomoći.

POZICIJA STRUKE U TRANZICIJSKIM ZEMLJAMA

Odnosi s javnošću doživjeli su ozbiljan zaokret 1989. godine. Taj period označava novi početak u razvoju zapadnoeuropskih odnosa s javnošću te istodobno početak ozbiljnijeg zaživljavanja odnosa s javnošću u europskim tranzicijskim državama. Globalnu pojavu odnosa s javnošću stručnjaci u prvom redu pripisuju završetku Hladnog rata i padu komunizma. Prema Davidu Guthu (2000: 192) porast prakticanja struke gotovo je paralelan s krajem Hladnog rata i širenjem demokracije na svjetskoj razini. Na područjima u kojima javno mnijenje ima sve snažniji učinak u društvu javlja se potreba za razvojem efektivnih komunikacijskih vještina, što zemlje proizišle iz komunizma čini izvanrednim prilikama za istraživače i praktičare odnosa s javnošću. Primjer tih događaja može se vidjeti prema godinama osnivanja profesionalnih asocijacija u zemljama koje Freitag i Stokes (2009) nazivaju pripadnicama CEE-regije,⁵ koja je početkom 90-ih godina prošloga stoljeća brojila 27 država. Iako je u tablici (br. 4) u tom kontekstu navedena i Hrvatska, prema strukturi europskih zemalja u kojima se prakticiraju odnosi s javnošću, europskog PR-udruženja – EUPRERA, ona zajedno sa Srbijom, Bosnom i Hercegovinom, Makedonijom i drugim zemljama regije pripada kategoriji „južnoeuropskih zemalja“ (Zerfass i dr., 2011). Iako Hrvatska s obzirom na stupanj razvoja struke unutar granica regije uživa status lidera, kada je u pitanju praksa odnosa s javnošću, ona dijeli slična iskustva s ostalim „postkomunističkim“ društvima koja su nailazila i još uvijek nailaze na različite prepreke u razvoju i stabiliziranju profesionalne prakse. Odnosima s javnošću u tim zemljama obično se pripisuje naziv „tranzicijski odnosi s javnošću“ zbog njihove uloge potpomaganja organizacija u prijelazu iz centralizirane ekonomije u kapitalizam, odnosno iz socijalističkog uređenja u demokraciju (Dolea, 2011: 178).

Tablica 4. Osnivanje profesionalnih asocijacija u „postkomunističkom periodu“

Država	Profesionalna asocijacija	Godina osnivanja
Slovačka	Public Relations Association of the Slovak Republic	1999.
Mađarska	Hungarian Public Relations Association	1990.
Poljska	Polish Association of Public Relations	1994.
Estonija	Estonian Public Relations Association	1996.
Slovenija	Public Relations Society of Slovenia	1990.
Rusija	Russian Public Relations Association	1991.
Rumunjska	Romanian Public Relations Association	1995.
Bugarska	Bulgarian Public Relations Society	1996.

⁵ CEE – Centralna i Istočna Europa

Država	Profesionalna asocijacija	Godina osnivanja
Hrvatska	Croatian Public Relations Association (Hrvatska udruga za odnose s javnošću, HUOJ)	1994.
Ukrajina	Ukrainian Association of Public Relations	2005.

Izvor: Freitag i Stokes (2009) *Global Public Relations: Spanning Borders, Spanning Cultures*. New York: Routledge. Str. 266.

Van Ruler i Verčić (2004) analizom stanja odnosa s javnošću prvenstveno u korporativnom sektoru tranzicijskih/postkomunističkih zemalja – poput Bugarske, Mađarske, Estonije, Slovačke i Poljske – utvrđuju kako na tim prostorima vlada nerazumijevanje prirode odnosa s javnošću od strane menadžmenta ili nepostojanje jasno određenih funkcija i autonomnosti odnosa s javnošću. Međutim pitanje regulacije struke s druge strane ističu samo na primjeru Mađarske. Program akreditacije članova struke u Mađarskoj smatrao se važnim korakom u profesionalizaciji polja, a početno je razvijen 1998. godine. Kao osnovni argumenti njegovoga naknadnoga gašenja i neuspjeha navode se neslaganje i manjak interesa među članovima struke. Pitanja koja je program akreditacije naknadno postavio ticala su se razine vještina i znanja koja bi bila potrebna za zadovoljavanje akreditacijskih uvjeta, zatim osoba koje bi se stavilo u poziciju da evaluiraju znanja i vještine drugih kolega u struci te modela po kojem bi akreditacijski sustav bio uređen (Van Ruler i Verčić, 2004: 196). Postavljanje sve više takvih i sličnih pitanja može se očekivati ukorak s postupnim razvojem profesionalizacije polja, a upravo se posredstvom procesa profesionalizacije s vremenom mogu pojavljivati još jasnije smjernice te učestalije podizanje i osvještavanje pitanja regulacije u nizu zemalja s praksom odnosa s javnošću.

Razvoj struke odnosi s javnošću u Hrvatskoj

Iako korijene odnosa s javnošću u Hrvatskoj možemo pronaći još šezdesetih godina u svijetu turizma i hotelijerstva, odnosi s javnošću u profesionalnom smislu ozbiljnije su se pojavili u Hrvatskoj, kao i u drugim tranzicijskim zemljama, početkom devedesetih godina prošloga stoljeća, nakon pada komunizma, odnosno stvaranjem samostalne Republike Hrvatske. Zbog naglog razvoja tržišta i pojave inozemne konkurencije, jačanja uloge javnog mišljenja, medija i uopće važnosti komuniciranja, ta profesija doživljava istinski procvat od 2000. godine.

Budući da u Hrvatskoj do 2000. nije postojalo gotovo nijedno znanstveno središte gdje bi se izučavali odnosi s javnošću, stručnjaci su u pogledu obrazovanja i usavršavanja bili prepušteni uglavnom vlastitoj snalažljivosti. Prva generacija stručnjaka za odnose s javnošću u svijet PR-a došla je ponajviše iz novinarstva i drugih zanimanja svojevrsnom prekvalifikacijom. Neki su nakon stečene diplome fakulteta društveno-humanističkih znanosti dodatnim usavršavanjima ili praktičnim radom pronašli svoje mjesto u toj profesiji. Danas postoji mogućnost edukacije iz odnosa s javnošću na čak tri hrvatska sveučilišta te nekoliko privatnih visokih škola i veleučilišta, a na Sveučilištu u Zagrebu pokrenut je i prvi poslijediplomski sveučilišni studij iz odnosa s javnošću.

Iako su se u Hrvatskoj posljednjih godina odnosi s javnošću snažno razvijali, njihova zastupljenost u poduzećima i političkim organizacijama ni približno ne odgovara potrebama i mogućnostima suvremenoga gospodarstva i politike. U poduzećima i organizacijama gdje odnosi s javnošću postoje u bilo kojem obliku, kvantitetu još ne prati i kvaliteta koja bi potpuno odgovarala standardima Zapada (Skoko, 2011: 321).

Hrvatska udruga za odnose s javnošću (HUOJ)⁶ nacionalna je udruga hrvatskih stručnjaka za odnose s javnošću koja okuplja najveći broj stručnjaka koji se bave tim poslom. Naime procjenjuje se da je u Hrvatskoj na poslovima odnosa s javnošću zaposleno oko 900 osoba. Njih čak 700 članovi su HUOJ-a. Od tog broja od 300 do 500 stručnjaka aktivni su članovi koji uredno plaćaju članarinu te sudjeluju na konferencijama te drugim edukativnim programima udruge. HUOJ jedanput godišnje organizira konferenciju na kojoj članovima prezentira najbolja svjetska i domaća iskustva iz teorije i prakse, objavljuje prijevode recentnih inozemnih izdanja iz odnosa s javnošću te radove domaćih autora (do 2011. objavljeno je ukupno 12 knjiga), a od 2007. postoji i Grand PRix, strukovna nagrada za najbolje PR-projekte u Hrvatskoj. Nagrada se također dodjeljuje zaslužnim pojedincima koji su pridonijeli razvoju struke u zemlji te pojedincima izvan struke koji su svojim radom i djelovanjem pridonijeli podizanju komunikacijskih standarda. Udruga također redovito organizira edukativne programe za početnike u odnosima s javnošću te specijalizirane programe za pojedine segmente djelovanja u odnosima s javnošću. Udruga usko surađuje sa znanstvenim i sveučilišnim institucijama, na kojima se izučavaju odnosi s javnošću, te zajedno s njima provodi redovita istraživanja o stanju struke. HUOJ ima značajnu ulogu u razvoju odnosa s javnošću u Hrvatskoj, a svojim djelovanjem postaje uzor i razvoju struke u regiji, čiji predstavnici redovito posjećuju programe i konferencije u Hrvatskoj.

Pitanje regulacije struke za odnose s javnošću pokrenuto je 2011. organiziranjem nekoliko okruglih stolova i rasprava. Također je provedeno interno istraživanje među članovima HUOJ-a o nužnosti regulacije, koje je pokazalo da više od 80% hrvatskih stručnjaka smatra kako za profesionalno bavljenje odnosima s javnošću moraju postojati određeni preduvjeti (visokoškolsko obrazovanje, osposobljenost za odnose s javnošću, određeno iskustvo i sl.) te kako treba pronaći način da se struka zaštiti od ulaska neovlaštenih i nekompetentnih osoba.

ZAKLJUČAK

Regulacija odnosa s javnošću, kao bitan preduvjet profesionalizacije odnosa s javnošću, jedno je od ključnih pitanja s kojima se struka suočava u cijelom svijetu. U pristupu iznalaženja najboljeg načina regulacije pokazuje se da su teoretičari razjedinjeni oko kriterija koje bi struka u postupku profesionalizacije trebala ispuniti. Dosadašnja su istraživanja pokazala da samo dio zemalja ispunjava zakonsku normu regulacije struke i one se uglavnom nalaze u Južnoj Americi i Africi. Ostatak zemalja je ili usvojio samoregulatorne oblike specifične u prvom redu za zemlje Zapada ili nije primijenio nikakav oblik regulacije. Međutim bez obzira na način i razinu regulacije pokazalo se kako se pitanje

⁶ www.huoj.hr

regulacije reflektira na društveni status i percepciju struke u određenoj zemlji. Tako se za brazilski zakonski određen sustav odnosa s javnošću, unatoč podršci licenciranju od strane članova struke, evidentira nedostatak legitimnosti profesije u očima šire javnosti. Uzroci za to pronalaze se u uvjetima vojne diktature u kojima je zakon prvotno donesen, servilnom odnosu odnosa s javnošću prema Vladi te znatnom broju praktičara koji zbog neprecizne zakonske terminologije u sferi komunikacija rade, a da za to ne ispunjavaju postavljene uvjete. Pitanje regulacije u SAD-u koji primjenjuje model samoregulacije nazvano je „Ahilovom petom“ procesa profesionalizacije. Pokazalo se međutim kako većina praktičara odbija uvođenje restriktivnijeg oblika regulacije struke, što se najčešće tumači rezultatom manjka kvalifikacija za članstvom u struci, strahom od američkog parničnog sustava, ali i uvjerenja kako odnose s javnošću pravno gledano nije moguće definirati jer slobodu komunikacija štiti Prvi amandman američkog Ustava. Dobrovoljna priroda samoregulatornog modela primijenjenog primjerice u Južnoafričkoj Republici onemogućava njezin daljnji napredak i profesionalizaciju. Budući da još uvijek najveći broj praktičara nema članstvo u profesionalnoj asocijaciji, oni nisu ni okvirno dužni slijediti profesionalne standarde koje je udruga postavila, niti mogu biti sankcionirani. A ono što je za primjenu samoregulatornog modela indikativno jest malen broj članova u nizu zemalja gdje se primjenjuje te još manji broj pristupnika njihovu procesu akreditiranja. Italija s druge strane kao zemlja u kojoj ne postoji nikakav oblik regulacije bilježi gubitke na poljima percepcije struke te profesionalnom kredibilitetu praktičara odnosa s javnošću, kojima je sužena mogućnost daljnjeg napretka. Budući da ne postoje nikakva mjerila, aktivnost svakog pojedinca koji se naziva profesionalcem u odnosima s javnošću reflektira se direktno na imidž cijele struke, što u određenom broju slučajeva izaziva ozbiljne posljedice.

Potreba za regulacijom struke u tranzicijskim zemljama nije dovoljno osviještena. Međutim slučaj Hrvatske pokazuje kako je to jedna od važnih tema o kojoj će se morati ozbiljno raspravljati i što prije iznaći adekvatna rješenja. Ukoliko do toga ne dođe, može se očekivati stagnacija struke pa i pad njezina imidža u javnosti. Nema dvojbe kako će u regulaciji pa i cjelokupnoj profesionalizaciji struke ključnu ulogu odigrati kompetencije i utjecaj profesionalnih asocijacija.

Veliki broj zemalja danas je svjestan mogućnosti pojave različitih skandala vezanih uz odnose s javnošću, koji će u slabo reguliranim sustavima prouzročiti ozbiljne probleme te nanijeti štetu reputaciji cijele struke. Naime u uvjetima nepostojanja priznatih standarda prema kojima se može očekivati te razumjeti određena razina profesionalnosti, o struci se većinski zaključuje na osnovi neprofesionalnih i kontroverznih djelovanja pojedinaca. Veća razina znanja o odnosima s javnošću u cijelom društvu umanjila bi težinu radnji neprofesionalnih praktičara koji narušavaju imidž i reputaciju struke. A bez detaljnog definiranja i konstruktivnih odluka primarno o regulaciji struke, zatim obrazovanju u struci, koje Tench i Yeomans (2009: 58) smatraju ključnim elementom za stjecanjem profesionalnog statusa, te o pitanju etike – kao tri ključna elementa svake ozbiljne profesije – odnosi s javnošću neće moći ostvariti potreban kredibilitet ni u očima poslovnih partnera ni još važnije društva u cjelini.

Budući da namjera ovoga rada nije bila analizirati uzročno-posljedične veze, odnosno društveni kontekst različitih oblika regulacije, bilo bi potrebno u daljnjim istraživanjima naglasak staviti na povezanost stanja u struci s društvenim i političkim stanjem u pojedinim državama, odnosno na uvjetovanost profesionalizacije struke kulturalnim kontekstom.

Literatura

- >Abdullah, Zulhamri i Threadgold, Terry (2008) Towards the Professionalisation of Public Relations in Malaysia: Perception Management and Strategy Development, *Public Relations Review* 34 (3): 1-25.
- >Broom, Glen (2010) *Cutlip & Center's: Učinkoviti odnosi s javnošću*. Zagreb: Zagrebačka škola ekonomije i managementa.
- >Dolea, Alina (2011) Stages of Institutionalization and Professionalization of Government Public Relations in Romania 1989-2010, str. 176-194, u: *The Proceedings of the International History of Public Relations Conference 2011*. Bournemouth University.
- >Fitch, Kate (2009) The New Frontier: Singaporean and Malaysian Public Relations Practitioners' Perceptions of New Media, *Asia Pacific Public Relations Journal* 10: 17-33.
- >Fisher, Angela Marie (2010) The Licensed Ethical Conscience: A Study of Public Relations Ethics in Brazil, str. 320-332, u: Dodd, Melissa D. i Yamamura, Koichi (ur.) *13th International Public Relations Research Conference*. Miami: University of Miami.
- >Freitag, Alan i Stokes, Ashli (2009) *Global Public Relations: Spanning Borders, Spanning Cultures*. New York: Routledge.
- >Guth, David (2000) The Emergence of Public Relations in the Russian Federation, *Public Relations Review* 26 (2): 191-207.
- >Golitsinski, Sergei (2000) *A Study of Emergence Public Relations in the Russian Federation*, <http://208.83.27.170/communication/prInRussia.pdf> (12.02.2012.)
- >Haralambos, Michale i Holborn, Martin (2002) *Sociologija – teme i perspektive*. Zagreb: Golden Marketing.
- >Hornaman, Lisa (2000) *Public Relations Education and the Public Relations Profession*. M. S. Thesis. University of Florida.
- >Huang, Yi-Hui Christine (2001) Should a Public Relations Code of Ethics Be Enforced, *Journal of Business Ethics* 31 (3): 259-270.
- >L'Etang, Jacqui i Pieczka, Magda (2006) *Public Relations: Critical Debates and Contemporary Practice*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- >Molleda, Juan Carlos i Athaydes, Andreia (2003) Public Relations in Brazil: Evolution and the Views of Professionals, *Public Relations Review* 29: 271-279.
- >Molleda, Juan Carlos, Athaydes, Andreia i Hirsch, Vivian (2003) Public Relations in Brazil: Practice and Education in a South American Context, str. 356-378, u: Sriramesh, Krishnamurthy i Verčič, Dejan (ur.) *The Global Public Relations Handbook*. New York: Routledge.
- >Meintjes, Corne i Niemann-Struweg, Ilse (2009) The Role of a Professional Body in Professionalisation: The South African Public Relations Case, *PRism* 6 (2): 1-14.
- >Niemann-Struweg, Ilse i Meintjes, Corne (2008) The Professionalism Debate in South African Public Relations, *Public Relations Review* 34: 224-229.
- >Parkinson, G. Michael i Parkinson, L. Marie (2003) Constitutional Mythology in the United States: The Arguments Against Public Relations Licensing Refuted, *Intercultural Communication Studies* 12 (2): 135-149.
- >Sriramesh, Krishnamurthy (2009) Globalisation and Public Relations: The Past, Present, and the Future, *PRism* 6 (2): 1-11.
- >Sriramesh, Krishnamurthy i Verčič, Dejan (2009) *The Global Public Relations Handbook*. New York: Routledge.

- >Sha, Bey-Ling (2011) 2010 Practice Analysis: Professional Competencies and Work Categories in Public Relations Today, *Public Relations Review* 37 (3): 187-196.
- >Skoko, Božo (2011) Mediji i odnosi s javnošću – međusobna potpora ili prijetnja, str. 315-333, u: Peruško, Zrinjka (ur.) *Uvod u medije*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- >Taylor, Maureen i Kent, Michael (1999) Challenging Assumptions of International Public Relations: When Government Is the Most Important Public, *Public Relations Review* 25 (2): 131-144.
- >Tench, Ralph i Yeomans, Liz (2009) *Otkrivanje odnosa s javnošću*. Zagreb: Hrvatska udruga za odnose s javnošću.
- >Theaker, Alison (2007) *Priručnik za odnose s javnošću*. Zagreb: Hrvatska udruga za odnose s javnošću.
- >Tomić, Zoran (2008) *Odnosi s javnošću – teorija i praksa*. Zagreb i Sarajevo: Synopsis.
- >Valentini, Chiara (2009) Looking for Institutionalization. Italian Public Relations and the Role of Credibility and Professionalism, str. 553-569, u: Yamamura, Koichi (ur.) *Proceedings of the 12th Annual International Public Relations Research Conference*.
- >Valentini, Chiara (2010) Italian Public Relations in a Changing World: Historical Overview, Current Questions and Future Challenges, *PRism* 6 (2): 1-11.
- >Van Ruler, Betteke i Verčič, Dejan (2004) *Public Relations and Communication Management in Europe: A Nation-by-Nation Introduction to Public Relations Theory and Practice*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- >Van Heerden, Gene (2004) The Impact of the Macro Environment on the Practice of PR. University of Pretoria, <http://upetd.up.ac.za/thesis/available/etd-09232004-075727/unrestricted/04chapter4.pdf> (25.08.2011.)
- >Wilcox, Dennis (2006) The Landscape of Today's Global Public Relations, *Analisi* 34: 67-85.
- Wylie, Winston Frank (1994) Commentary: Public Relations Is Not Yet a Profession, *Public Relations Review* 20: 1-3.
- >Zerfass, Ansgar, Verhoeven, Piet, Tench, Ralph, Moreno, Angeles i Verčič, Dejan (2011) *European Communication Monitor 2011*. EUPRERA.

PUBLIC RELATIONS BETWEEN OCCUPATION AND PROFESSION - ATTEMPTS AT REGULATING PUBLIC RELATIONS

Božo Skoko :: Bruno Jelić

ABSTRACT *This paper is concerned with the regulation and the professionalization of occupations in public relations. It analyzes the role of professional, national associations in the professionalization process, providing an overview of these organizations in various countries around the world. The authors identify countries with no regulation (for instance, Italy), countries with some legal regulations (for instance, Brazil) and countries that have adopted self-regulation models (for instance, USA and South Africa). The authors point out the advantages and drawbacks of each regulation model and their impact on the development and professionalization of the occupation. Namely, in countries in which public relations are defined by law, public relations experts have guaranteed positions in society; however, they enjoy a negative public perception. In self-regulatory models, a significant number of experts are not covered by membership in organizations. Consequently, their behavior is not governed by any set of established professional obligations. Furthermore, countries with no clear professional regulation have enabled mass engagement in public relations; however, there are no criteria for professional advancement and affirmation. The issue of regulation in transition countries has shown itself to be a relatively unarticulated concept that can be expected to acquire greater definition with further professionalization of the occupation, a key role that must be played by professional associations.*

KEY WORDS

PUBLIC RELATIONS, REGULATION, PROFESSIONALIZATION, ACCREDITATION, PROFESSIONAL ASSOCIATIONS

Authors Note

Božo Skoko :: University of Zagreb, Faculty of Political Science, Croatia :: bskoko@fpzg.hr

Bruno Jelić :: student at MA studies of Journalism at the University of Zagreb, Faculty of Political Science, Croatia :: brjelic@yahoo.com